

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MEHNAT KODEKSI BO‘YICHA
XODIMLARNING HUQUQLARI**

Isoqulov Asilbek

Narpay tumani adliya bo‘limi bosh yuriskonsulti

Kirish

O‘zbekiston Respublikasida mehnat munosabatlari qonun bilan tartibga solinadi va xodimlarning huquq hamda manfaatlari davlat tomonidan himoya qilinadi. Mehnat sohasidagi asosiy normativ-huquqiy hujjat — bu **O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi** hisoblanadi. Mazkur kodeks **O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi** tomonidan qabul qilingan bo‘lib, u xodim va ish beruvchi o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

Mehnat qilish huquqi insonning eng muhim konstitutsiyaviy huquqlaridan biridir. Har bir fuqaro erkin mehnat qilish, kasb tanlash va adolatli mehnat sharoitlariga ega bo‘lish huquqiga egadir. Shu sababli Mehnat kodeksida xodimlarning asosiy huquqlari alohida belgilab qo‘yilgan.

Asosiy qism

1. Mehnat qilish huquqi

Har bir fuqaro o‘z qobiliyatidan kelib chiqib kasb va ish joyini erkin tanlash huquqiga ega. Majburiy mehnat taqiqlanadi. Ishga qabul qilish jarayonida kamsitishlarga yo‘l qo‘yilmaydi. Mehnat shartnomasi tomonlarning o‘zaro kelishuvi asosida tuziladi.

2. Adolatli va xavfsiz mehnat sharoitlariga ega bo‘lish huquqi

Xodimlar sog‘lig‘i va hayoti uchun xavfsiz mehnat sharoitida ishlash huquqiga ega. Ish beruvchi:

- texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilishi,
- mehnat muhofazasini ta‘minlashi,
- zararli ishlab chiqarish omillarini kamaytirishi shart.

Agar xodimning sog‘lig‘iga ish jarayonida zarar yetkazilsa, u kompensatsiya olish huquqiga ega.

3. O‘z vaqtida va to‘liq ish haqi olish huquqi

Mehnat kodeksiga muvofiq, ish haqi belgilangan muddatlarda to‘liq to‘lanishi shart. Ish haqi miqdori qonunda belgilangan eng kam ish haqidan kam bo‘lishi mumkin emas. Xodim bajarilgan ish hajmi va sifatiga qarab munosib haq olish huquqiga ega.

Ish haqini asossiz ravishda ushlab qolish yoki kechiktirish qonun buzilishi hisoblanadi va ish beruvchi javobgarlikka tortiladi.

4. Dam olish huquqi

Xodimlarning dam olish huquqi quyidagilar orqali ta‘minlanadi:

- ish vaqtining me'yoriy davomiyligi (haftasiga 40 soatdan oshmasligi),
- haftalik dam olish kunlari,
- bayram kunlari,
- yillik mehnat ta'tili (kamida 21 kalendar kun).

Ayrim toifadagi xodimlar uchun qo'shimcha ta'tillar ham nazarda tutilgan.

5. Tenglik va kamsitilmaslik huquqi

Mehnat munosabatlarida jins, millat, til, din, ijtimoiy kelib chiqish, yosh yoki boshqa belgilar asosida kamsitish taqiqlanadi. Barcha xodimlar teng huquqlarga ega.

6. Mehnat shartnomasini bekor qilish huquqi

Xodim o'z xohishiga ko'ra mehnat shartnomasini qonunda belgilangan tartibda bekor qilishi mumkin. Ish beruvchi esa shartnomani faqat qonunda ko'rsatilgan asoslar bo'yicha bekor qilishi mumkin.

Noqonuniy ishdan bo'shatilgan xodim sudga murojaat qilib, o'z huquqlarini tiklash, ishga qayta tiklanish va yetkazilgan zarar uchun tovon undirish huquqiga ega.

7. Kasaba uyushmalariga birlashish huquqi

Xodimlar o'z mehnat huquqlarini himoya qilish maqsadida kasaba uyushmalariga birlashish, jamoaviy muzokaralarda ishtirok etish va jamoa shartnomalari tuzishda qatnashish huquqiga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi xodimlarning huquqlarini har tomonlama himoya qiluvchi muhim normativ-huquqiy hujjatdir. Unda mehnat qilish, adolatli ish haqi olish, xavfsiz mehnat sharoitiga ega bo'lish, dam olish va tenglik kabi asosiy huquqlar kafolatlangan.

Mehnat qonunchiligiga rioya etish jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va fuqarolarning turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli har bir xodim o'z huquqlarini bilishi va zarur hollarda ularni qonuniy yo'l bilan himoya qila olishi muhim ahamiyatga ega.